Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Asiantuntijalausunto

K15/2019 vp

08.10.2019

Eduskunta
Hallintovaliokunta

K15/2019 vp

K 15/2019 vp Tietosuojavaltuutetun toimiston toimintakertomus 2018; sisäministeriön asiantuntijalausunto

Hallintovaliokunta on pyytänyt sisäministeriöltä kirjallista asiantuntijalausuntoa tietosuojavaltuutetun toimiston toimintakertomuksesta vuodelta 2018. Tähän muistioon on koottu asiaan liittyviä havaintoja ja huomioita sisäministeriöstä ja myös sen hallinnonalan virastoista niiltä osin kuin ne on ministeriön tietoon saatettu.

Tietosuojavaltuutetun toiminnan yleistä arviointia sisäministeriön näkökulmasta

Tietosuojavaltuutetun toimiston resursseissa tapahtunut lisäys on yleisellä tasolla hyvä ja kannatettava asia. Resurssien riittävyyteen on kiinnitettävä huomiota myös jatkossa, jotta tulevaisuudessa turvataan riittävä tietosuojan valvonnan taso. Vuosikertomus antaa hyvän kuvan niistä rakenteista ja mahdollisuuksista joita tietosuojavaltuutetun toimistolla on tulevaisuudessa.

Tietosuojavaltuutetun rekisterinpitäjille antama ohjeistus ja neuvonta ei vuonna 2018 ollut kaikilta osin riittävää. Vuoden 2018 osalta tämä voi johtua kotimaisen lainsäädännön viivästymisestä ja ennakkotapausten puuttumisesta. Tietosuojavaltuutetun verkkosivujen uudistamisen yhteydessä lisäksi vanhempi ohjeistus ja tukimateriaali valitettavasti ensi vaiheessa katosivat; myöhemmin, vuoden 2019 aikana poistunut aineisto palautettiin näkyville.

Asetuksen voimaantulon myötä on ajoittain syntynyt vaikutelma siitä, että tietosuojavaltuutetun rooli olisi erityisesti rekisterinpitäjien kohdalla muuttunut enemmän jälkikäteen tapahtuvaan valvontaan painottuvaksi, aiemman ennakoivan ja neuvovan roolin sijasta. Rekisterinpitäjien kannalta tämä ei ole hyvä kehitys ja on toivottavaa, että valvova viranomainen tukisi rekisterinpitäjiä jatkossa myös mahdollisimman paljon ennakoivasti neuvonnan ja tarvittaessa konsultaatioiden avulla.

Kuluvan vuoden (2019) osalta on saatu hyviä kokemuksia Valtioneuvoston tietosuojaverkoston ja tietosuojavaltuutetun vuoropuhelusta esimerkiksi valtion palvelukeskusten ylläpitämien henkilörekisterien rekisterinpitoon liittyvien vastuiden määrittelyyn liittyvissä kysymyksissä. Toivommekin vastaavan rekisterinpitäjiä rakentavasti tukevan ja ennakkoon tapahtuvan vuoropuhelun sekä neuvonnan korostuvan myös jatkossa tietosuojavaltuutetun toiminnassa. Sisäministeriön mielestä on myös hyvin perusteltua, ettei hallinnollisia

Kirkkokatu 12, Helsinki
PL 26, 00023 Valtioneuvosto
Vaihde 0295 480 171 | kirjaamo@intermin.fi | www.intermin.fi

seuraamusmaksuja sovelleta jo muutoinkin virkavastuulla toimiviin viranomaisiin. Näkemyksemme mukaan parhaat vaikutusmahdollisuudet viranomaisten toiminnan rikkeettömyyteen vaikuttamiseen tietosuojavaltuutetulla on, kun viranomaiset saavat edelleen jo ennakkoon tietosuojavaltuutetulta sekä säädösvalmistelussa että käytännön toiminnassa tarvittavaa asiantuntijatukea.

Henkilötietojen käsittelyyn liittyvän lainvalmistelun osalta yhteistyö tietosuojavaltuutetun kanssa on ollut hyvää ja lainvalmistelua tukevaa.

Osassa hallinnonalan organisaatioista koettiin, että organisaatioiden tietosuojavastaavien osalta tietosuojavaltuutetun toiminta vuoden 2018 osalta olisi voinut olla aktiivisempaa ja näiden työtä enemmän tukevaa; verkkosivuilla julkaistun ohjeistuksen lisäksi koettiin tietosuoja-valtuutetun toimiston toiminnan rajoittuneen lähinnä organisaatioiden tietosuojavastaavien rekisteröintiin.

Turvallisuusviranomaisten salassapitovelvoitteet ja esim. turvallisuusluokiteltujen tietojen käsittelyvaatimukset tulisi erityisesti huomioida tietoturvaloukkaus-ilmoitusten käsittelyssä ja tietojen julkistamisessa tietosuojavaltuutetun toiminnassa.

Sisäministeriön poliisiosaston huomioita

Sisäministeriön poliisiosaston näkökulmasta yhteistyö tietosuojavaltuutetun toimiston kanssa keskittyi vuonna 2018 erityisesti poliisin henkilötietolain kokonaisuudistuksen valmisteluun. Tietosuojavaltuutetun toimisto nimesi vuonna 2016 asetettuun säädöshankkeeseen pysyvän asiantuntijan, joka osallistui työryhmän työskentelyyn koko hankkeen ajan. Lainvalmisteluun liittyvä yhteistyö on toiminut hyvin. Sisäministeriö kuulee tietosuojavaltuutettua myös laatiessaan hallintovaliokunnalle eduskunnan vastauksessa edellytettyä selvitystä uuden poliisin henkilötietolainsäädännön toimeenpanosta.

Tietosuojavaltuutettu valvoo poliisin henkilötietojen käsittelyä sekä tietosuoja-asetuksen että rikosasioiden tietosuojalain soveltamisalalla tietosuojan yleislainsäädännön mukaisesti. Poliisiosaston tietojen mukaan myös rekisterinpitäjänä toimivan Poliisihallituksen ja tietosuojavaltuutetun toimiston yhteistyö on ollut toimivaa.

Sisäministeriön rajavartio-osaston huomioita

Sisäministeriön rajavartio-osasto ja Rajavartiolaitoksen esikunta toimivat samoissa tiloissa. Täten lainsäädäntö, laillisuusvalvonta, rekisterinpito ja operatiivisen toiminnan ohjaus ovat keskenään aktiivisessa vuorovaikutuksessa. Rajavartio-osasto valmisteli oman henkilötietolakinsa tiiviissä yhteistoiminnassa sisäministeriön poliisiosaston kanssa. Yhteistoiminta sujui tietosuojavaltuutetun toimiston kanssa hyvin kuten poliisiosaston osalta on jo todettu.

Vuonna 2018 sovellettavaksi tulleen tietosuoja-asetuksen ja vuonna 2019 voimaan tulleen uuden tietosuojalainsäädännön eriaikaisuus ei aiheuttanut Rajavartiolaitoksen rekisterinpidolle, henkilötietojen käsittelylle eikä tietosuojalle erityisiä haasteita, koska jo tätä ennenkin tietosuoja-asiat on henkilötietojen käsittelyssä huomioitu. Kaiken kaikkiaan muuttunut tietosuojalainsäädäntö ei edes merkittävästi vaikuttanut operatiiviseen henkilötietojen käsittelyyn. Henkilötietojen

käsittelyä ohjaavat ja tukevat edelleen samat Rajavartiolaitoksen esikunnan testaamat ja erikseen hyväksymät tietojärjestelmät ja järjestelmäsovellukset. Henkilötietoja käsitellään näillä samoilla alustoilla uusien tosiasiassa vain hieman poikkeavien käsittelysääntöjen mukaisesti. Vaikka lainsäädännölliset toimintaan vaikuttavat muutokset eivät ole merkittäviä, henkilötietojen käsittely vaatii käyttäjältä kuitenkin erityistä tarkkuutta.

Rajavartio-osastolla ei ole huomautettavaa tietosuojavaltuutetun toimiston kanssa käytävään yhteistoimintaan. Yhteistoiminta hakee toimivan muotonsa uusien lainsäädäntöhankkeiden, kuten nyt vireillä olevien EES (Entry Exit System) ja ETIAS (European Travel Information and Authorization), ja niiden vaatimien hallinnollisten toimenpiteiden toimeenpanon myötä. Rajavartio-osasto on hyödyntänyt tietosuojavaltuutetun toimiston nettisivustoa, josta tällä hetkellä löytyy hyvin tietoa.

Suojelupoliisin toimintaan liittyviä näkökulmia

Uusi henkilötietolainsäädäntö toimii suojelupoliisin toiminnan näkökulmasta eikä lainsäädännössä ole toistaiseksi ilmennyt muutostarpeita. Toisaalta on huomioitava, että tietosuojaa koskeva lainsäädäntö on uutta ja soveltamiskäytäntöä on toistaiseksi kertynyt vähän.

Suojelupoliisin ja tietosuojavaltuutetun välinen käytännön yhteistyö henkilötietojen käsittelyyn liittyen on ollut ja on edelleen hyvällä tasolla. Suojelupoliisin ja tietosuojavaltuutetun välisessä yhteistyössä on ollut pitkään vakiintuneet menettelyt, joita noudatetaan. Vakiintunut menettely koskee esimerkiksi välillisen tarkastusoikeuden toteuttamista. Tietosuojavaltuutettu ja suojelupoliisi ovat tavanneet perinteisesti kaksi kertaa vuodessa, jolloin tietosuojavaltuutetun johdolla käydään suojelupoliisia koskevat henkilötietojen tarkastuspyynnöt läpi. Suojelupoliisi on myös aktiivinen tietosuojavaltuutetun toimiston suuntaan, mikäli virastolla on tarve saada laillisuusvalvonnallinen tai muu juridinen ennakollinen asiantuntijanäkemys henkilötietojen käsittelyyn liittyvissä kysymyksissä.

Tietoturvallisuuteen liittyvät kysymykset ovat erityisen tärkeitä suojelupoliisille viraston toiminnan luonteesta johtuen. Tämän vuoksi suojelupoliisi on varannut riittävät resurssit tietosuoja-asioihin liittyen. Erityisesti laillisuusvalvontaa on tehostettu. Tiedustelulainsäädännön voimaantulon jälkeen virastoon on muun muassa palkattu henkilötietojen käsittelyyn erikoistunut lakimies.

Sisäministeriön tietojen mukaan tietosuojavaltuutettu on pitänyt suojelupoliisin henkilötietojen käsittelyä lainmukaisena eikä lainvastaista menettelyä ole havaittu.

Maahanmuuttohallinnon näkemyksiä

Tietosuojavaltuutettu valvoo henkilötietojen käsittelyä maahanmuuttohallinnossa tietosuoja-asetuksen soveltamisalalla. Maahanmuutto-osaston näkökulmasta keskeinen kokonaisuus on ollut maahanmuuttohallinnon henkilötietolainsäädännön uudistamishanke.

Sisäministeriön näkökulmia tietosuojalainsäädännön uudistuksiin

Yleinen tietosuoja-asetus on lisännyt tietoisuutta yksilön oikeuksista ja asianmukaisista menettelyistä organisaatioiden harjoittamassa henkilötietojen käsittelyssä. Myös tietoisuus henkilötiedoiksi luokiteltavista tiedoista on parantunut. Tässä vaiheessa on kuitenkin vielä liian vaikea arvioida hyötyjen toteutumista ja todellista laajuutta. Sisäministeriön ja sen hallinnonalan osalta ongelmallista oli kansallisen tietosuojalainsäädännön viivästyminen yleisen tietosuoja-asetuksen tultua voimaan. Yleislainsäädännön lisäksi hallinnonalan toimijoiden harjoittaman henkilötietojen käsittelyä koskevan hyvin laajan erityislainsäädännön valmistelu ja eduskuntakäsittely ovat viivästyneet merkittävästi. Ongelmallisena voidaan nostaa esiin myös julkisuuslain ja yleisen tietosuoja-asetuksen välinen jännite, joka työllistää viranomaisia aiempaa paljon enemmän.

Suuria haasteita on ollut erityisesti rekisterinpitäjyyteen liittyvien roolien määrittely viranomaisten ja palvelukeskusten välillä, kun palvelukeskukset ovat olleet haluttomia tunnistamaan ja hyväksymään rooliaan yhteisrekisterinpitäjinä yhdessä asiakasvirastojensa kanssa. Tämä on käytännössä johtanut sopimuksettomaan ja epäselvään tilanteeseen virastojen ja palvelukeskusten välillä.

Henkilötietojen käsittelyn laajuus ja merkittävyys sisäministeriön hallinnonalalla sekä operatiivisessa että hallinnollisessa toiminnassa on huomattava. Tästä johtuen sisäministeriö on jo ennen tietosuoja-asetuksen voimaantuloa resursoinut paljon tietosuojan toteutumiseen. Tietosuojan toteutumista, edistämistä ja koordinointia varten on maaliskuusta 2018 lähtien toiminut sisäministeriön hallinnonalan tietosuojan yhteistyöryhmä jossa on edustus kaikista ministeriön osastoista ja hallinnonalan virastoista.

Erityisasiantuntija Mikko Levämäki

Jakelu Hallintovaliokunta

Tiedoksi Sisäministeri Maria Ohisalo
Ministerin erityisavustajat
Kansliapäällikkö Ilkka Salmi
SM:n osastot ja erilliset yksiköt